

કાવ્ય-પૂર્વા

જગત પરમ તત્ત્વ જ્ઞાન દષ્ટેજ ગગન.
અમર બહુલ સૌખ્ય-ધામ, જે ભક્તકેશ.
ભવ જળ, જળ મધ્યે ડૂબતાંનું શરણ.
શિવચરણ યુગંતચ્છં સદા નઃ કરોતુ ॥

—સંસ્કૃત વાકપ્રશસ્તિ પંચાશિકા ।

મી. ઉપેન્દ્રરાય ન્હાનાલાલ વેરા

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૨૭૭૮ કિંમત

ગ્રંથનામ ડાહ્યાશી

વર્ગિક ૬-૧૪

લેખક તથા પ્રકાશક:

શ્રી ઉપેન્દ્રરાય ન્હાનાલાલ વોરા,
સવાઈગરનો મઠ, માંડવી. (કચ્છ)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રેસ
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
કિંમત ૦-૮-૦.

આવૃત્તિ પહેલી
પ્રત ૨૫૦

ઈ. સ. ૧૯૪૧
સંવત ૧૯૯૭

ધી ગુજરાત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં શા. સોમાલાલ મંગળદાસે છાપ્યું,
કે. પાંચકુવા, ચાર રસ્તા—અમદાવાદ.

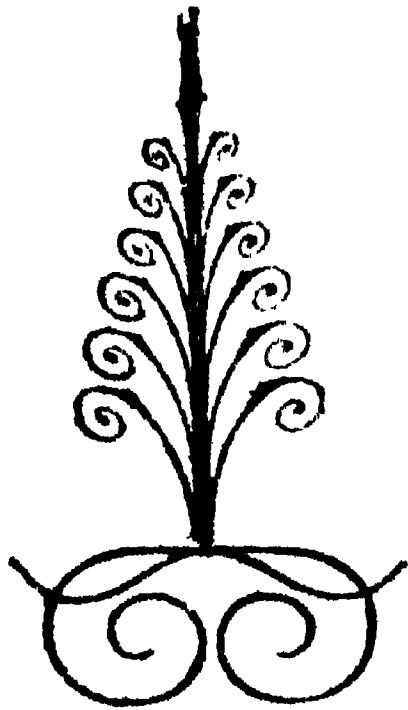
કાવ્ય પૂર્વા

હું,

જન્મતાંનિ બળુતાંજ શીખ્યો
બળી, બળીને ઉર ખાખ આજે.

ના, ના,

થશે શીતળ ભરમ એમ !
આ વિશ્વનાં જીગરને ઠરતું કરો જો.
ત્યારે, થશે શીતળ એ ઉર ખાખ દિવ્ય
ને ચર્ચશે નિજ શરીર વિરાટ વિશ્વ.

શ્રી. ઉપેન્દ્રરાય ન્હાનાલાલ વોરા.

સ્વા ધ્યા ય

હું ? ! !

પ્રકાશ રૂપી અજ હુંજ અદ્વય :
શાશ્વત પ્રકાશી વર્ણી નિર્મળો અતિ :
વિશુદ્ધ વિજ્ઞાનધન નિરામય :
સંપૂર્ણ આનંદમય ! હું નિષ્ક્રિય.
(રામ ગીતા)

યા અ ના.

શાદ્દલ.

જેને શૈવ ઉપાસતા શિવ કહી, બ્રહ્મેતિ વેદાંતીઓ.
ઓષ્ધો ભુદ્ધ કહી, પ્રમાણુ પટુઓ; કર્ત્તેન્તિ નૈયાયિકો.
અહંન જૈન કહી, મિમાંસક કહી કર્મેન્તિ જે પૂજતા
આપો તે અમને સુવાંજિત દૂળ ત્રૈલોક્ય નાથ દરિ.
‘ વિવેક ચૂડામણિ ’

નિરપ્ત સધણું પ્રભુમય ! વિરહી જેમ પ્રિયામય ! અધુ
‘ ઉપમન્યુ ’

આ મુ ખ.

માનવ જીવન સાથે સંબંધ ધરાવતી લલિતકળાઓમાંની કોઈ પણ કળા હો; પરંતુ તેની સાથે મનુષ્ય જીવનનું પરમ ધ્યેય ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં પણ જો સમ્મિલિત ન હોય; તો તે કળા ન રહેતાં માત્ર કળાનું ઓખું ચેતન વિનાનું ઓખુંજ કહી શકાય.

“કાવ્ય પૂર્વા”ના કવિનાં કાવ્યોના તાણાવાણામાં એ પરમ ધ્યેય કોઈ કોઈ સ્થળે તો સહજ નૈસર્ગિક રૂપેજ દેખાઈ આવે છે અને તે તો એ યુવાન કવિની પૈતૃકી સંપત્તિ યાને ‘આપૂકી મૂડી’ છે.

કવિતાની વ્યાખ્યા, પોતપોતાની રચિ અને દષ્ટિથી થતી આવે છે. પરંતુ કાવ્યમાં ચેતન તો કોઈ પણ પરમ ઉચ્ચ ધ્યેયથીજ આવી શકે છે, એ નિર્વિવાદ છે.

ગુજરાતમાં કવિઓના ત્રણ ચાર “વાડાઓ” લેખાય છે. તેમાંના કોઈ પણ વાડાની છાપ બદલ, શ્રી. ઉપેન્દ્રરાય સહજ રીતે નિર્મોહી રહી શક્યા છે, એ ખરેખર! એમનું સદ્ભાવ્યજ છે.

શ્રી. ઉપેન્દ્રરાયને ઉચ્ચ તત્ત્વજ્ઞાનની સાથે સંગીત પણ વારસામાંજ સાંપડ્યું છે.

વળી વિશેષ ખુશી થવા જેવું તો એ છે કે કાવ્યપૂર્વાના કવિ એક ઉછરતા નવયુવક હોવા છતાં-પ્રૌઢત્વે દુર્લભ એવાં તત્ત્વ જ્ઞાનને સાધ્ય કયાં છતાં એ એમનાં કાવ્યોમાં અકાળે, પ્રૌઢત્વ વૃદ્ધત્વ બતાવી વિશેષે ‘દુન્યવી ડાહ્યા’ ગણાવાને બદલે યુવાનીનાં પુનિત ઓજસ ને સુચારુપણે ટકાવી રાખ્યું છે, અને એ પ્રૌઢ કવિઓને જેટલું આલ્હાદક છે, તેટલું જ અકાળે પ્રૌઢત્વનું પાપ કરનારા, યુવાન કવિઓને પ્રેરણાત્મક પડકાર રૂપ છે.

શ્રી. ઉપેન્દ્રરાયમાં ઉચ્ચ ઉડ્યન કરવાનું સામર્થ્ય છે-એમ છે; અને જીવનના ચરમ ધ્યેયમાં એમની નિષ્ઠા બલવતી છે એ નિષ્ઠા એમને હજી પણ એમની ઉચ્ચતર ભૂમિકામાં વિહરવાનું સામર્થ્ય પ્રેરે; એ સુભેચ્છા !

માંડવી (કચ્છ)

તા. ૯-૮-૪૦

}

શ્રી. નિરંજન

મંદાર-તળે

પંચવટી-મહારાં કાવ્યોનો એક ન્હાનકડો ગુચ્છ બહાર પડી ગયો. તેમાં “કાવ્યપૂર્વા” બહાર પાડવા વચન પણ અપાયું હતું. તે વચન પરિપૂર્ણ કરતાં હું કૃતાર્થતા અનુભવું છું.

સાધારણ રીતે-પ્રસ્તાવના એ બોલ વગેરેમાં લેખક પુસ્તક પરિચય, -પુસ્તકના વિષય પર કેવી સ્થિતિમાં તે તૈયાર થયું વગેરે પર; વિવેચનાત્મક નિબંધ લખે છે. પણ પ્રિયાત્મનું! “કાવ્યપૂર્વા”ના સંબંધમાં એવી કડવી મીઠી વાતો કહેવાની, મહેને જરૂર જણાતી નથી.

સંગ્રહની દૃષ્ટિએ જોતાં “કાવ્યપૂર્વા” નું કલેવર-વિરાટ તો નથીજ છતાં, તેમાંથી થોડેઘણે અંશે કાવ્ય-પૂર્વા-દર્શન કરી શકાશે, એમ મહારાં માનવું છે. જણાવું ઘટે કે, સંગ્રહની શોભા તેનાં રૂપરંગ કે વસ્તુ બાહ્યમાં નથીજ પણ તેમાં સત્ય શિવં સુન્દરમ્ । ગુણો છે કે નહિ? કે કેવળ વિવેચનાત્મક દૃષ્ટિએજ કે લોકમાં સાક્ષર કહેવડાવવા માટે રસ-ભાવ વગેરે અલંકારોએ અલંકૃત કરી લખાયેલ છે! સજ્જનોએ વિચારવાનું રહ્યું.

કાવ્યપૂર્વાના કાવ્યોમાં સંગીત કાવ્યો રખાયેલાં છે. તેના પર રાગ-તાલ વગેરે લખેલ છે તે એટલાજ માટે કે એ રાગ-અથવા રાગિનીમાં એ કાવ્યો હું ગાઉં છું અથવા મારા વંડ ગવાયેલાં છે. એ રાગદારીનાં ગૂંજનોમાં એ કાવ્યો રચાયેલાં છે. એટલુંજ. ગાયક-અનુદૂળ રાગિની અથવા રાગમાં ગાઈ શકે છે. માત્ર કાવ્ય-ભાવને સાનુદૂળ-રાગ અથવા રાગિની હોય, એ ઈચ્છનીય છે.

અંતમાં આમુખ કહેતાં આશીર્વાદ લખી આપ્યા બદલ આભાર!!! કેનો? નિરંજનજીનો!!! એ સંતકવિનો આભાર માનતાં ઈશ્વરનો. સમસ્ત વિશ્વનો આભાર મનાઈ જાય છે!!!

ૐ તત્સત્ ।

તા.
માંડવી.

}

ઉપેન્દ્રરાય ન્હાનાલાલ.

કા વ્યા નુ ક મ

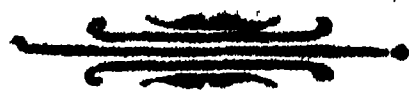
૧ વાગ્વૈસ્વરી શબ્દજ્ઞરી	૨૮ કાળગીત
૨ ઉડુચન	૨૯ કરાળસખ્ય
૩ દહાવો	૩૦ ઉપેન્દ્રાવતાર
૪ અત્માનંદ	૩૧ પિતા ! નવકરો દયા
૫ સર્વે સ્વલ્પિદં બ્રહ્મ	૩૨ પાહિમામ્
૬ નાદઅત્મ	૩૩ હંસ કોનો ?
૭ શિવતત્ત્વે વિરમશો	૩૪ નહિ ગણો સ્વમો
૮ ભરમ શાંભવી	૩૫ નમન
૯ ત્વમહમ્ ।	૩૬ પાળિઆ
૧૦ આવો, સંતો	૩૭ ગીતામંદિરે
૧૧ શરણુ તારે	૩૮ કંગાળ શાને !
૧૨ સ્તોત્ર	૩૯ આદેશ
૧૩ રુકમાવતી પુત્ર પરધી	૪૦ પ્રાતઃસ્મરણુ
૧૪ કોટી જન્માષ્ટર્મા થશે	૪૧ અવગુણુ મારા
૧૫ સત્યમેવ જયતે	૪૨ કેમ ગાઉં ગુણુગાન
૧૬ મહાવીર જ્યંતી	૪૩ કેમ સંભારું ?
૧૭ પયગામ મુક્તિદારના	૪૪ સમત્વયોગ ઉચ્ચત્તે
૧૮ સ્તવન કરીએ	૪૫ ક્ષમાયાચના
૧૯ આનંદ	૪૬ શાંતિમાર્ગે
૨૦ કાવ્યસન્ધ્યા	૪૭ કોણુ ઉગારે ?
૨૧ ભુજંગગિરિચરણુ	૪૮ ગોવિંદ ગાશો
૨૨ આશીર્વાદ	૪૯ પ્રકાશ
૨૩ અભેદ	૫૦ રામ સ્મરો
૨૪ ગુણુગાન	૫૧ કર, નિદ્રા, પરિત્યાગ
૨૫ માડી પૂછું તહને !	૫૨ ચરણુ શીર્ષ દાળી
૨૬ આંસુ	૫૩ દહન દોષ કરશો
૨૭ ઈશ હૈયાનું જાડય	૫૪ ચાત્રો, મુક્તિપ્રદેશ

૫૫ અયિ ! ત્રિભુવન મનોહારિણિ
 ૫૬ જયતુ ! કૃમવાહિની
 ૫૭ વદે માતરમ
 ૫૮ માતૃભૂમિમંગળ
 ૫૯ વંદન
 ૬૦ વિશ્વભારતી
 ૬૧ થયું નારાયણી
 ૬૨ જયતુ ! હાટકેશ્વર
 ૬૩ રાસ
 ૬૪ ગરબીગોવત
 ૬૫ નમસ્તસ્યૈ
 ૬૬ અન્નખ કયાં જમાવી ?
 ૬૭ મંગળ ભારતી
 ૬૮ સ્વાગત

૬૯ વિદાય
 ૭૦ શક્તિમંત્ર
 ૭૧ એકલા જ જશું
 ૭૨ બિરિમદ્વાહ
 ૭૩ દિવ્યખંસી
 ૭૪ કાળખંજરી
 ૭૫ ફિરિશ્તાને !
 ૭૬ ઉઘડે દેવદાર વ્યામનાં
 ૭૭ વસંત આવી રે
 ૭૮ માટી ! તારાં સિંહ સમાં
 સંતાન
 ૭૯ જય હે !
 ૮૦ સાયં સંજ્યાપાસન
 ૮૧ થાળ

કાવ્ય પૂર્વા

વાગ્વૈખરી શબ્દઝરી

૧

સરસ સરસ વાક્યે, પાથરી શબ્દ જાળ.
ગહન ગહન વાક્યે, ગૂંથતો—ગૂઢ ભાવ.
અમિત ઉર થશે ત્યાં, વ્યર્થ વાણી વિલાસ.
નહિ કવિ કવ કાવ્યે, વ્યર્થ એ શબ્દ જાળ.

૨

પૂર્ણ પૂર્ણ રસે પૂર્ણ, કિંતુ ના તત્ત્વ ઘોષણા.
વાગ્વૈખરી શબ્દઝરી ! કવિઓ રસ કાવ્યના

ઉ ક્ય ન

અનંત વ્યોમે કરી અદૃહાસ્ય,
નાચીશ આ વિશ્વ વિશાળ ખેળે.
અહો તણા ગર્વ નક્કી ઉતારું.
પ્રહ્લાંડ મંગળ કરું, સુરધામ દિવ્ય.
મંદાકની મર્ત્ય ઉતારનારો.
પ્રહ્લાંડનાં પાપ પખાળનારો.
ને આ બધાં જગત બંધન ટાળવાને;
ઉડીશ આજ અવની સુરધામ દિવ્ય.

લહા વો

વિષાદ ઉરમાં ભર્યો, તદપિ હાર્ય મુખે સખે !
અપાર ઉરવેદના તદપિ કેમ હસે સખે !
અસહ્ય દુઃખ દાઝથી, ઉર થયું બળી ખાખ આ
હસું તદપિ મિત્ર ઓ ! ભવતણે શુભ લહાવ ઓ.

બ્રહ્મા નંદ

નિરાશાને આશા, હૃદય પડતી શાંત સઘળી
શમે સૌ સંતાપો, મન તણી વ્યથા શાંત સઘળી
સહુ વાણીકેરા મન સહુ શમ્યા વેગ સઘળા.
ઠર્યો બ્રહ્માનંદે, સકળ નિરખ્યું બ્રહ્મમય આ.

સર્વે સ્વલિદં બ્રહ્મ !

ગયાં જગતમાં બધાં, અનિષ્ટ જીવને જે હતાં
નથી જગતમાં નથી, અનિષ્ટ જે કરે જીવનાં,
અહો ઉદધિ અંતરે, પ્રણવ નાદ ગાજી રહ્યો,
સર્વસ્વલિદંબ્રહ્મ ! નેહનાનાઽસ્તિ કિંચન !

નાદ બ્રહ્મ

સંગીત ગાજ્યું ગગને અનંત,
પ્રતિધ્વનિ વિશ્વ ઉરેજ રૂપ્યો.

ના માનવી સુણી શક્યા, રવ દિવ્ય દિવ્ય,
મે સાંભળી દ્રવી જતું, પરમાત્મ તત્ત્વ.

બ્રહ્માંડ દ્રવતાં જોતો, અચેતન થયો સખિ !
 વહે જે ઋષિઓ શાસ્ત્રે, નાદબ્રહ્મ સુણ્યો સખિ !
 અચેતન થયો ત્યારે, અથવા ચેતના ભર્યો,
 મહારી સ્થિતિ હતી ત્યારે, સમાધિસ્થ અનંતમાં.

શિવતત્ત્વે વિરમશે

૧.

રોતાં રોતાં, નહિ પ્રિય ! વહો, કોઈના વિશ્વ મારું:
 રોતાં રોતાં, નહિ પ્રિય ! વહો, સ્વાર્થી આ વિશ્વ સારું:
 રોતાં રોતાં, નહિ પ્રિય ! વહો, દીનને દીનવાણી:
 રોતાં રોતાં, નહિ પ્રિય ! વહો, “ દીન હું ” દીનવાણી:

૨.

તહમે આત્મા મારા, મમ સ્વરૂપ છો, વિશ્વવિચરો:
 વધું આત્માનંદે, પરમ શિવતત્ત્વે વિરમશે:

ભસ્મ શાંભવી

૧.

ગયા, ગહન ધૂમ ઘોટ, સઘળા મળ્યા જવાળમાં
 અહો, ગગન ચાટતો, જટિલ જવાળ જવાળામુખી
 બળ્યાં જગત બંધનો, ગગન જવાળ જવાળા ચઢી

૨.

શમી હૃદય આગને શમ્યા ત્રિવિધ તાપ સૌ
 બળ્યાં જગત બંધનો, પુનિત ભસ્મ તેની પડી

સખિ ! પુનિત વિશ્વને, કરીશ શાંભવી ભસ્મથી
સખિ ! અમર આત્મને, તિલક ! એ ભવભસ્મનાં

ત્વમહમ્

કહે, કેણુ ? આ વિશ્વમાં સંત નાના,
કહે, કેણુ ? આ વિશ્વમાં દુષ્ટ વ્યાધ્યા.
કહે, કેણુ ? આ વિશ્વ છે તાપ પૂર્ણ,
કહે, કેણુ ? આ વિશ્વ છે ત્રાસ પૂર્ણ.
આ વિશ્વમાં સુખ નહિ દુઃખ એક લાઘ્યું
આ વિશ્વમાં દુઃખ સહી દુઃખ એક લાઘ્યું
ને અંત વિશ્વ ભમતાં, મળતી નિરાશા.
આ વિશ્વમાં સુખ નહિ, દુઃખને નિરાશા.

હું અને તું ના ભેદે,
બનતા મર્ત્ય માનવી,
રૂહેંસીને ગરહને
આત્મન્ !
ગણુતા દુઃખવિશ્વમાં.

આવો સંતો

આવો સંતો, પરમપદ આ, મુક્તિનું દિવ્ય ધામઃ
આવો સંતો, પરમપદ આ, પ્રેમનું પૂર્ણ ધામઃ
આવો સંતો, અમરપદ આ, પૂર્ણનું પૂર્ણ ધામઃ
આવો સંતો, પરમપદ આ, શાશ્વતી શાંતિ ધામઃ

આવો સંતો, જગત ભરનાં, પ્રાર્થીએ શ્રેય બહાલા:
 આવો સંતો, જગત ભરના, કાપીએ કલેશ કાળા:
 આવો સંતો, જગત ભરના, ટાળવા સંકટોને:
 આવો સંતો, જગત પતિને, પ્રાર્થીએ દૂર થાશે !
 આવો સંતો, પરમપદ આ, ઈશનાં સ્તોત્ર ગાશે.
 આવો સંતો, પરમપદ આ, પ્રેમ સંગીત ગાશે.
 આવો સંતો, અનુભવ કરો, દિવ્યની દિવ્ય રીતિ
 જાતે દુઃખી, જગત સુખ દે, સંતની સત્ય રીતિ.
 આવો સંતો, દ્રવિત કરશે, વિશ્વને પ્રેમ મંત્રે
 જાતે દુઃખી પરસુખ સુખી, ભારતી દિવ્ય મંત્રે.

શરણ તહારે

૧

પ્રભુ શુદ્ધ થવા પ્રભુ પુદ્ગલ થવા
 પ્રભુ મુક્ત થવા ઉર આશ પુરો.
 પણ પાત્રપણું મુજમાં નથી એ ?
 પ્રભુ ભક્ત થયો પ્રભુ સાધુ થયો.
 પ્રભુ સત્ય તણો ઉપદેશ સુણ્યો.
 પ્રભુ વેદ ! ભણ્યો ! પાંડિત થયો !

૨

અણુ દીઠલ પંથ અગમ્ય દીસે
 મન વાયુ સમાન ન ધામ રહે.
 ધ્વનિ સાંભળું હું.
 માશુચઃ ।

પ્રભુજી ! પ્રભુજી ! શરણી પ્રભુમી.
વહતાં, નમતાં, સુણતો.

માશુચઃ । મામેકં શરણં વ્રજ ॥

સ્તોત્ર

વસશો અમ અંતરે સદા, વરસાવો પ્રભુ ભાગ્ય સંપદા
હસશો અમ અંતરે સદા વિસરાવો પ્રભુહીન ભાવના
પ્રભુમી પદપ્રેમ ધારતાં, વહીએ નાથ દયા કરે સદા
પ્રભુજી ! હર બંધનો બધાં, પ્રગટાવો ઉર જ્ઞાન દીવડા
શરમાય સરસ્વતી અને શતજીવવા ગ્રહી મૌન જાય જ્યાં
પ્રભુજ્ઞાન વિહીન જીવ હું ! લવતો સ્તોત્ર જરાય ભાનના.

રુકમાવતી પુલપરથી

૧

ઉદધિ ગર્જન શાંત પડયું તદા
મધુર હાસ્ય હસ્યા નભતારણ
વિહંગ ભવ્ય પ્રવૃત્તિ પ્રભાતની,
મધુર ગાયન શું સત્કારતાં.
અવની દ્વાર ખુલ્યાં, જયમંગળા,
સપ્તર્ષિઓ મંગળ વિશ્વ ગાતા;
અગાધ આકાશ વિલીન થાતાં.
પરમ વેદ પુનીત રુચ્યા તદા.
ઝાંખી પડી ચંદ્રિકા રમ્ય રંગ.
પ્રાચી ઉષા—શુક સહિત સોહે;
હિચોળતી તારક વૃંદ રનેહે.
ગાયે મીઠું અનિલ હાલરડું અનંતે.

*મારા વિચારે જળહીન એ શું ?
કે માનવી સ્વાર્થ હુતાશને વા ? ! !

“કોટી જન્માષ્ટમી થશે—”

ડૂબી કહેા ક્ષીર અગાધ ક્ષીર ?
ડૂબી કહેા સત્ય પ્રતિજ્ઞ ઈશ ?
છેા શેષનાં શયનમાં પ્રભુ આપ લીન
ભૂદય! પ્રતિજ્ઞા કુરુક્ષેત્ર મધ્ય.
તે, એ પ્રતિજ્ઞા કહી સંવ્યસાચી
તેના પ્રભુ છે રણુદેવ સાક્ષી.
ઘર્મ સંસ્થાપનાર્થાય સંભવામિ યુગે યુગે ॥
સાચી પ્રભો ! સમજીને બહુ ધીર ધારી
દુઃખે સુખે વીતવતી પ્રભુ દિન મારા;
છેા લીન નાથ ! શીતળ શેષ વિશાળ પૃથ્વ
આજે કહું કાતર નાદ નાથ !
સાચી કરેા એ પ્રભુ એ પ્રતિજ્ઞા.

રડતી અવની આજે, જાહ્નવી અશ્રુ સારતાં
અવનિ ! શોક ત્યાગોને, વ્યોમ ગંભીરનાદ ત્યાં

*માંડર્વા સમીપ વહેતી રુકમાવતીમાં આરે માસ પાણી નથી
હોતું. માત્ર જ્યારે વ્યોમાસું હોય છે, ત્યારે થોડું ઘણું હોય છે.

તારવા સત્યને દેવિ !
 એક જન્માષ્ટમી નહિ,
 તારવા સંતને દેવિ !
 કોટી જન્માષ્ટમી થશે.

સત્ય મેવ જયતે ।

ઉઠ, ચાલ નિદ છોડ, બંધુઓ ! ઉદ્ધાસમાં
 વીતવી અસંખ્ય રાત મોહના વિલાસમાં
 દેવદ્વાર કેા વહે ?

સત્ય મેવ જયતે । નાનૃતમ્ ॥ ૧

ખીલતી ઉષા અહો, વિશાળ ંયોમ રંગતી
 સૌંચતી નવીન પ્રાણુ, કચ્છીય ઉર વિષે
 ધીર નાદ કેા કહે ?

સત્ય મેવ જયતે । નાનૃતમ્ ॥ ૨

વીર ચાલ, સુક્તિ પંથ, પ્રેમના પ્રકાશમાં,
 આસુરી વિનાશકાળ સત્ય પંથ શોધમાં
 ંયોમ નાદ કેા કહે ?

સત્ય મેવ જયતે । નાનૃતમ્ ॥ ૩

વીર ચાલ, દેશકાળ સુણાય ંયૂગલ નિનાદ
 શૈથ્યાનેા કરો ત્યાગ વિશ્વ દુઃખ ટાળવા.
 આશિષ ંયોમ આપતું

સત્ય મેવ જયતે । નાનૃતમ્ ॥

મહાવીર જયંતી

૧.

આકાશમાં ધવલ ચાંદની ક્યાંક તારા
 વિશ્વે અહો પરમ પ્રાણ પીયૂષ સૌંચે
 વાયુ વહે સુખદ શીતળ વિશ્વ કુંજે,
 પ્રદ્યાંડનાં મંગળ આજ થાતાં.
 ઋષિ ગણો મંગળ વાક્ય બોલે,
 ગંધર્વ સંગીત અનંત ગૂંજે.
 અહિંસા સત્યના પાઠો, વિશ્વને ઉપદેશવા,
 પરમાત્મા પરપ્રદ્ય અવની ધન્ય ! અવનરે.

૨.

ત્યારે ફરી વ્યોમ સુગીત ગાજ્યું,
 પ્રદ્યાંડ ઝીલે સુરદિવ્ય ત્યારે.
 ફરી થશે મર્ત્ય શું સ્વર્ગ લોક,
 મંદાકિની નીર શું મર્ત્ય વહેશે.
 ને આ બધા ભુવન ભેદ વિનાશ થાશે ?
 સ્વર્મર્ત્ય શું એકજ આજ થાશે ?

૩.

પરમ શાંતિ સદા જગ સ્થાપશે।
 અમર મંત્ર અહિંસા પરમોધર્મઃ ।

વિશ્વને ભણાવશે.

અનંત યુગના તાપે, તપજે, આત્મ ભૂતિ તું,
 મહાવીર થજો વિશ્વે, વ્યોમ ગંભીર ગાજતું*

*પ્રસ્તુત કાવ્ય મહાવીર જયંતી મહોત્સવ પ્રસંગે યોજાયેલું હતું-ઉ. ના.

પયગામ મુક્તિદારના

(હરિગીત ભૈરવી)

હૃદયેધરો ઉલ્લાસ માનવ ! કર્મ કર્મ કર્યા કરો
 લોકાપવાદ ધરો ન માનસ ! કર્મકર જય પામતા
 નિંદા સ્તુતિ જગકાઝીઓની, હૃદય પર નવ લાવશે
 ખસ ! કર્મકર ! ખસ ! કર્મકર ! પયગામ મુક્તિદારના
 રત કર્મમાં નિશદિન રહેા ઉર છાંડજે કળવાસના
 સૌ વિશ્વનાં કલ્યાણ કારણ ઈશની કર પ્રાર્થના
 પ્રતિકૂળ સાનુકૂળ કારણ હૃદય પર ધારીશ ના
 ઉર ! સ્વાર્થ તજ, ઉર ! સ્વાર્થ તજ ! પયગામ મુક્તિદારના
 ભૂતકાળતણા વિચારો, છોડ સત્વર માનવી
 વર્તમાન વિચાર કર ઉર, શું સ્થિતિ નર લોકની
 લાપણ કર્યો લલી લાતનાં પણ હૃદયમાં હુંપદ ભર્યું
 નહિ અર્થ એ, વ્યવસાયતવ, પયગામ મુક્તિ દારના
 સંતોષ શાંતિ ભર જગર ભૂતાનુકંપા વિશ્વમાં
 નૂતન યુગોનાં સ્વાગતો, મંગળ થશે આ વિશ્વનાં
 વિશ્વાસ કર, ઉત્સાહ ધર, ઉલ્લાસમાં શુભ કાર્ય કર,
 મોટાઈ તજ “ હુંકાર ” તજ પયગામ મુક્તિદારના

સ્તવન કરીએ

સ્તવન કરીએ તેનાં જેણે જગ સુખ છે ભર્યું
 સ્તવન કરીએ તેનાં જેણે જગ દુઃખ છે હર્યું,
 સ્તવન કરીએ તેનાં જેણે નરતન આ દીધું
 સ્તવન કરીએ તેનાં જેણે નરતન ને વળી
 જન્મ અહીંઆં આપ્યો જેણે સ્વર્ગ ગણીએ સખિ !

આ નં ૬

શમ્યા જગત ત્રાસ સૌ, રમું પરમ શાંતિમાં
આનંદં બ્રહ્મણો વિદ્વાન્નવિમેતિ કદાચન ॥

કાવ્ય સંધ્યા

પૂર્વા અહો, પૂર્ણ પ્રકાશી જોતાં,
પ્રસ્થાન આદર્યું સખિ ! પ્રતિકાવ્ય પૂર્વા,
કિંતુ દિશા ભ્રમહતો, સખિ ! પાશ્વિમાએ
ઉપા તણા રંગ નહોય સંધ્યા.

ત્રિશંકુ જેમ આકાશે તેવી મહારી સ્થિતિ સખિ !
વિશ્વામિત્ર સમાં ચિત્તે કાવ્ય સૃષ્ટિ નવી સૃજ.
સહસ્રા નામ આખ્યું મેં, સખિ ! સંધ્યા સમીપમાં
કાવ્ય સંધ્યા કહો એને, સ્વર્ગ એ ઉરકાવ્યનું.

ભુજંગગિરિ ચરણે

વિશાળ ગેબી નલ ધુમ્મટે ત્યાં
તારા તણાં, ઝુમ્મર ઝુલતાં'તાં
આત્મા તણાં, તેજ અખંડ પૂર્યા.
મહી તણાં આંગણ રંગતા'તાં,
વિલીન થાતો ગગને અનંત
મને જણાયો ' ભૂજયો ' અનંત
યોગાસને યોગીશું લીન બ્રહ્મ
મને જણાયો ભૂજયો અનંત.

વંદન કર્યો કેટિ નમાવી આત્મા,
વંદન કર્યો મહેં,—રણુધીર આત્મા.

વંદન કર્યો મહેં—ભવ—રુદ્ર મૂર્તે !
વંદન કર્યો મહેં—કચ્છ—રાષ્ટ્ર મૂર્તે !

વંદન કરીને ઉર—આત્મ ઢાળ્યાં,
વંદન કરીને શુભ કચ્છ આઘ્યાં.

આશા પુરા ઓ કચ્છ—રાષ્ટ્ર—શક્તિ,
આશા પુરો આ ઉર દેશ—ભક્તિ.

સદા રહેા જાગ્રત રાષ્ટ્રે શક્તિ,
ફરી સખિ ! શીર્ષ નમાવી રનેહે
ભુજાં ચરણે,—

પ્રસ્થાન આદર્યું સખિ !
અમી અશ્રુ વહેતાં,
શૂરાતણું શાશ્વત ધામ જોતાં.

આ શી વાંદ

જગના રચનાર હે પિતા ! ગુણુતારા વદ, કેમ ગાઉં હું ?
સ્તવતાં-મન-વાણી શાંત જ્યાં, વદ, પામું વિભુ ! કેમ પાર હું ?
રચના જગમાં કળાય ના, પ્રભુ લીલા નહિ પાર પામીએ
વદતા, સુરસિદ્ધ અંબરે, વદતાં તારક વૃંદ અંબરે
પ્રભુ માત પિતા ! અને સખા ! જગદાધાર સમસ્ત વિશ્વપા
હરશેા ઉર બંધનો બધાં, પ્રભુ પુત્ર પિતામુખ આશિષો ચહે !!

અ ભે દ

રે, રે, માનવ, આમ શું તફડતો મિથ્યા બધા ભોગઆ
ત્યાગી જો, મન-વાસના વિરમતાં મહાણીશ પ્રાક્ષીસ્થિતિ
છેદીને સહુ બંધનો, જગતનાં, જીવાત્મના ભેદને
જાણ્યું કે જગ પ્રજ્ઞરૂપ દિસશે, પ્રજ્ઞૈવ પ્રજ્ઞાંડ ત્યાં.

ગુણગાન

દયાળુ-દીનબંધુઓ ! પદ-બાળકો પડે.

પદ-બાળકો પડે, તવ પ્રાર્થના કરે. ધ્રુવ.

નાનાં નાનાં બાળક તારાં

કરીએ ગુણ-ગણ-ગાન

દયા કરીને આપો અમને

બહુ વિદ્યા-સુખ-હામ.

દયાળુ દીનબંધુઓ ! પદ બાળકો

પદ બાળકો પડે, તવ આશિષો ચહે—દયાળુ

હે ! પ્રભુ નમીએ પ્રેમપદ !

કૃ પા સિ ન્ધુ શિ વ—એ કે

બળ—બુદ્ધિ શુભ—આપશે

વાણી—વિ ન ય—વિ વે કે

દયાળુ દીનબંધુઓ ! પદ બાળકો પડે—દયાળુ

માડી ! પૂછું તહને ? !!

કહે ! માડી ! પૂછું તહને ?

આંખે, અખૂટ—આંસુ—કાં ?

વદના રવિદ તવ,

મ્હાન કાં ? કલાંત કાં ? બ્રાંત કાં ?

કહે ! માડી ! પૂછું તહને !

જન્મ ધરી હાસ્ય મુખ ભાળ્યું નહિ !

ઉદાસીન કાં ?

પ્રભુની અપરાધિણી તું ?

પ્રભો ! તહને પૂછું ઝટ કહે

મહારી માવડી દુઃખ કાં સહે ?

તેને હસાવ હુલાવ કુલાવ

ત્યારે અમારાં અંતર

હિમાચલ શું નાચશે.

૩

માડી ! કહું ? કહું ! તહને ?

મને, અંતરિક્ષ કથતું હતું,

સ્વર્ગ ઉતરશે કચ્છ પર

માતા ! સ્વર્ગ પરીસમી

હસજે વિશ્વને હસાવીને

આંસુ

વિરાટ કેરી આંખે રે આંસુ સરે
 નહોતી હૃદય દ્રેષની રુદ્ર જવાળા
 નહોતી હૃદયસ્વાર્થની રુદ્ર જવાળા
 આત્મા તણું ગીત સદાય થાતાં
 માનવ તણું હૃદય,

પ્રેમ શું સિનગ્ધ ત્યારે

એ સંસ્મરણો ગત વરસનાં સ્મરતાં રે
 વિરાટ કેરી આંખેરે આંસુ સરે
 આજ માનવ હૈયેરે, શયતાનો વસે,
 આજ માનવ હૈયેરે જવાળા જવલે
 આજ સ્વાર્થ કાળે રે માનવ મર્ત્ય બને
 માનવ હૃદય રજની ઘોર વ્યાપી
 માનવ હૃદય સત્યની જ્યોત અંખી
 માનવ હૃદય રજનીચરો ફરે
 માનવ હૃદય ચીખરી શબ્દ બોલે
 સુર દુર્લભ દેહી ! જાગે રે,—

આજ મધ્ય રાત્રિનાં પ્રેતડાં
 માનવ હૃદય નર્તન આદરે
 હૃદય સ્વર્ગ સમાન પ્રદેશે
 સ્મશાનો મચાવી રહે.
 ત્યારે મેં જોયું રે—
 વિરાટ કેરી આંખેરે આંસુ સરે.

ઇશ હૈયાનું જાડય

૧

ક્યારે ગાશે ? જગત સઘળું વિશ્વ કલ્યાણ સ્તોત્રો.
 ક્યારે ગાશે ? જગત સઘળું. વિશ્વ ઉદ્ધાર સ્તોત્રો.
 ક્યારે ન્હાશે ? જગત સઘળું. જાહની પ્રેમ પૂર્ણ.
 ક્યારે ગાશે ? જગત સઘળું. પ્રેમનાં પ્રેમ સ્તોત્રો.

૨

રે, રે, માનવ, આમ શું વિલપતા, આવો, અહીં બેસીએ;
 આવો, ગાશું દ્રવિત કરશું, ઇશ હૈયાનું જાડય.

૩

ત્યારે ગાયું. જગત સઘળે, સ્વાર્થનાં સૈન્ય નાસ્ત્યાં
 ત્યારે ગાયું. જગત સઘળે, દ્વૈતના દૈત્ય નાસ્ત્યા
 શાંતિ ત્યારે જગત સઘળે, ઇશ હૈયું દ્રવાન્યું.
 ત્યારે નાસ્ત્યું જગત ભરમાં ઇશ હૈયાનું જાડય.

કાળગીત

કૂટી હજી જીવનનાં ક્ષિતિજે ઉષા ત્યાં.
 કૂટી હજી જીવનની અધૂરી પ્રભા ત્યાં
 નથી થયે! જીવનનો સખિ ! જ્યાં વિકાસ
 ત્યાંતે! સખિ ! અકળ કાળ કરાળ ઉભે.

કરાલસખ્ય

૧.

ન પ્રકાશે ન અંધારે સ્થાન આ ભવ્ય ભાસતું
ભૂતકાળ તણું સોણે સ્થાન આ ભવ્ય ભાસતું
સ્થાન જો ઘેનમાં પડયું

૨.

જોઈ, સખિ ! રણ સમાન ઉરે વિમાસું
આ વિશ્વમાં જીવન-કાળ-કરાળ-સખ્ય.

ઉપેન્દ્રાવતાર

સ્વાહા, સ્વાહા, અમર પતિના ભાગ્યનો ભવ્યનાશ
સ્વાહા, સ્વાહા, ગગન ભરતો મેઘ ગંભીર નાદ
સ્વાહા, સ્વાહા, બલિ-સકળ ત્યાં-સર્વ ત્યાં સર્વ સ્વાહા
કર્યું ત્યાં,

સ્વાહા, સ્વાહા, અમર કરવા, ત્યાં ઉપેન્દ્રાવતાર
સ્વાહા, સ્વાહા, સકળ બલિનું, ધન્ય ધન્યાવતાર
સ્વાહા, સ્વાહા, જયતુ ! વહીએ ! ધન્ય ! વામન-
ધન્ય ! દૈત્યેન્દ્રરાય.

પિતા નવ કરો દયા

પ્રભો ! અવગણો ત્યજો, કદી ન રહેમ દષ્ટિ દાખવો
પિતા ! અવગણો ત્યજો, હગલખાજ વિશ્વાસશો ?
પ્રભો ! અસત્ય આદર્યા તદપિ પ્રેમ પિતાજ દાખવે
પિતા ! જગત જીવને કચડવા સદા હું મથ્યો.

પિતા ! નવ કરો કૃપા નહિ કૃતમ્મ હોયે કૃપા.
 પ્રભો ! નવ ઘટે દયા ! પતિત ઘોર બ્રહ્માંડનો
 પ્રભો ! પુનિત ના કરો, ફરી થઇશ પતિત હું.
 પિતા ! જીવન યાતના, ભવભટ્ટી અસહ્ય બાળશે.
 પિતા ! નવ કરો દયા. કૃતમ્મ કાવશે માદશ;
 પિતા ! નવ કરો દયા. નવ ગણો અદેખાપણું.
 પિતા ! નહિ નહિ વહો શિશુતાણા ક્ષમ્ય દોષ મૈા.
 પ્રભો ! નવ ઘટે દયા, પતિતને સજા હોયના.
 પ્રભો ! નવ કહો અરે ! પરમ પાપી ઉદ્ધારશું.
 પિતા ! નવ કરો દયા ! પુનિત પુત્ર નક્કી થશે.*
 સોનેટ ૧૨-૧૨-૩૬.

પાહિ મામ્ ।

પ્રભુ આજ વહો નહિ, મુખે નહિ તારું અહીં
 સ્થાન સંભવે.
 મમ બાળક હુલવે નક્કી, નહિ તારું અહીં
 સ્થાન સંભવે.
 દરિયે વસવું અને વળી, કરવું વૈર શું ગ્રાહ ના થકી ?
 જગ છે. અહીં સંત હજીનો, સહ પ્રેમ બતાવી ચાલજો
 અથવા નહિ સ્થાન તારું આ,

“ વસજે નકું જ ”—

નહિ નાથ ! પાહિ મામ્ ।

* ગણુ શુદ્ધિ તરફ વક્ષ નથી આપ્યું.

જે, ગણુ વગેરેના આગ્રહી, ક્ષમ્ય ગણુશે.

વદતાં પ્રભુ,—વાણીના—વદે, વરસાવું પ્રભુ શોક આંસુડાં
મમ શ્વાસ અહો રૂંધાય છે, અકાળાયે ઉરકંઠ થું કહું ?
નહિ નાથ ! અરે ! વિચારના, નહિ દુઃખ્યાં તવ વિશ્વ બાળુડાં
હૃદયે હૃદયેજ મેળવ્યાં, ન મળ્યાં જ્યાં, પ્રભુ દૂર ત્યાં ગયો
મુખ માફ સુકાર્ધ જાય છે, કૃપયા નાથ ! દયાકરો દયા

પાહિ મામ્ । પાહિ મામ્ ॥

હંસ કેનો ?

દશ્ય ૧ લું સ્થળ:—ઉપવન.

ગૌતમ:—રે ! વેદના કેવી થતી, ને પાંખ બંધન તૂટતાં
આંસુ સરે છે, આંખથી, આતીર હૃદયે ખૂંચતાં
કેવાં સુંવાળાં પાંખઆ, ને ડોક કેવી કુમળી
તેને અરે ! આતીરથી, કોણે હણ્યું ?

(પંપાળતાં પંપાળતાં.)

ધીમે ઉગાડે આંખડી, ને પાંખ ધીમાં સળવળે
આશા પ્રભુ જીવનતણી, આ પંખીડું પ્રભુ જીવશે

(દેવદત્ત આવે છે.)

દેવદત્ત:—રે ! હંસ મારો આપીદે, મમતીરથી નીચે પડ્યો
તેનાં સુંવાળાં પાંખનો પંખો થશે મારો અરે !

ગૌતમ:—માર્યો, નહીં તેં હંસ આ, ને જીવતો પ્રભુએ કર્યો
ખોળે પડ્યો, પ્રભુએ દીધો, તો હંસ આ મારો થયો

દેવદત્ત:—માર્યો નહીં મેં હંસ આ, મમ તીરથી નીચે પડ્યો
ને તું કહે, મારો અરે ! એ ન્યાય તે ક્યાંથી જડ્યો ?

ગૌતમ:—હું ન્યાય કે અન્યાયને સમજું નહિ ને જાણું ના
ખોળે પડ્યો. પ્રભુએ દીધો. આ હંસ કદીયે આપું ના

દેવદત્ત:—ચાલો, અરે ! કાકા કને ને ન્યાય સાચો તોળીએ

ગૌતમ:—આ હંસ કદીયે આપું ના, તું વ્યથા કાંકાં છોડી દે
(હંસને ગૌતમ છાતી સાથે લે છે અને જાય છે.)

દશ્ય બીજું સ્થળ: કચેરી

દેવદત્ત:—કાકા ! ઉંચેરા આભથી, આ તીરથી પંખી હણ્યું
નીચે પડ્યું કે ગૌતમે ઝીલી લીધું તેનું કર્યું.

રાજા:—રે ! વત્સ ! તે પંખી હણ્યું ને ગૌતમે જીવન દીધું
જીવન પ્રદાતા સ્વામી છે તો પંખી આ તેનું થયું
(ગૌતમ તરફ)

લે, વત્સ ! પંખી તારું છે, જીવન પ્રદાતા સ્વામી છે

ગૌતમ:—મારું નથી.

દેવદત્ત:—તારું નથી.

જાને સાથે:—આ પંખીડું પ્રભુનું જ છે.*
(હંસને ઉડાડી મૂકે છે.)

નહિ ગણ સ્વપ્નો

હો ! અમ વંદન હો અમ વંદન

મંગળ નાથ ! કરો ઉર રંજન. ધ્રુવ.

તારી કૃપા થકી મૂક વહે પ્રભો !

તારી કૃપા ગિરિ પંગુ ચઢે પ્રભો !

* ભગવાન બુદ્ધનાં શિશુ જીવનનો પ્રસિદ્ધ પ્રસંગ, સંવાદરૂપે,
આ કાવ્યમાં ગુંથવા યોગ્ય પ્રયત્ન કર્યો છે.

તારી કૃપા નહિ પાર અરે પ્રભો !
 વાણી વહે નહિ, શીશ નમે પ્રભો ! હો અમ.
 દૂર થજો પ્રભો ! સર્વ અસત્યો
 સત્ય સદા ધ્રુવ દ્યેય હજો પ્રભો !
 મૃત્યુ હરો પ્રભો ! પાન અમૃતનાં
 નાથ ! કરાવો નહિ ગણુ સ્વપ્નો. હો અમ.

ન મ ન

અહીંઆં તપ્યા'તા તપ બ્રહ્મ બાળ
 અહીંઆં શમ્યા'તા શિવ ત્રાસ તાપ

ને પાંડવોની વન ગુપ્ત ભૂમિ.
 નમું નમું હું કચ્છ દેવ ભૂમિ.
 મેકડ અને સંત અનેક માતા
 જેસળ અને તોરળ ભૂમિ ધાતા
 કક્કલ તણી તું કુરબાની ભૂમિ
 સદા નમું હું કચ્છ દેવ ભૂમિ.
 જેનાં શરીરે રસદેહ ધાર્યો
 જેનાં શરીરે રસશક્તિ પામ્યો.
 તે આ શરીરે સુર દિવ્યધામ
 ઉતાર શું કચ્છ, સુતીર્થ ધામ.
 માતા ચહો આશિષ શીર્ષયૂમી
 નમું નમું ઓ ! કચ્છવીર ભૂમિ.

પાળિઆ

કરતા કાળની વાતો પાળિઆ ગામ પાદરે,
વાતડી આત્મની છાની, મૂક હૈયે વદી રહે.

ગયા એ કેસરી સિંહો, વિના મસ્તક ઝૂંઝતા,
વીરશ્રીને વરી સ્નેહે, દેશ બંધન તોડતા.

અવતી પ્રેમની ધારા, શૈયના રંગ રંગતી,
દદતી વિશ્વ હૈયે એ, છાંટ પ્રેમલ રંગની

જવલતી આત્મની જ્યોતિ સદા હૈયે સનાતની
ટાળતી માનુષી માયા, ઐક્ય જ્યોતિ જગાવતી

ધરતા હામ હૈયે એ, કામ ક્રોધ વિસારતા
ધૈર્યને ધરતાં ધીરા, હિમાચલ ચલાવતા

વાતડી વીરની આજે, સાંભરે પાળિઆ અમે
વાતડી વીરની છાની, કરીએ ગામ પાદરે

નથી એ કેસરી સિંહો, આત્મ નૂર વહી ગયાં
ભારતી વીર પુત્રો કયાં ? જડ છીએ રડીએ સખે !!!

(સોરઠા)

શૂર તણો યુગ એહ, કાળ, અરે ! ભરખી ગયો

માનવ ! તારા દેહ, વીર્ય વિહોણા થઈ ગયા

રડતો વ્યોમે ચાંદ, રડતા વ્યોમે તારલા

કાળ ન કરીએ આમ ! પાદર રડતા પાળિઆ

ગીતા મંદિર

(દ્રુત વિલંબિત)

પરમ શાંતિ અહો ! ઉરમાં વસે.
 સકળ તાપ શમે તનના સહુ.
 હૃદય પાન કરે રસ દૈવી કે !
 સરિત ધીર વહે પ્રભુ પ્રેમની.
 અકળ અંતર આજ ઉલ્લાસમાં. ૫

હૃદય ચેતન દીપ પ્રકાશને.
 શિથિલ બંધન સૌ તનનાં થતાં.
 પરમ શાંતિ સરોજ ઉરે ખીલે.
 સ્તવન થાય, સદા પ્રભુ પ્રેમનાં.
 ભજન ગાયન કીર્તન ઇશનાં. ૧૦

ઝરણુ પ્રેમ તણાં ઉર ચાલતાં
 દુઃખ અને સુખભાવ વિસારીને
 અકથ મોઝ મને અહીંયાં મળે !
 હૃદય બંધન સૌ વિસર્યો અહીં.
 સ્મરણુ રોજ સ્મરું પ્રભુ ગીતનાં. ૧૫

અઝળ મંદિર આ ઉરમાં રમે.
 અમર ચેતન આત્મ વિભૂતિઓ;
 હૃદય આજ જુએ અતિ પ્રેમથી.
 નવીન ચેતન જીવન રેડતી;
 પરમ ધામ તણા પયગામને. ૨૦

સરિત પ્રેમલ નીર વહી જતી,
 પરમ પ્રેમ ધરી અતિ વેગથી;
 પરમ બ્રહ્મ પતિ, પ્રતિ વેગમાં;
 પરમ સાગર બ્રહ્મ મળી જતી.

(અનુષ્ટુપ.)

કંટાળી વિશ્વ કાર્યોથી, ગીતા મંદિર હું જતો.
 ભૂલતાં સર્વ સંતાપ, બ્રહ્માનંદ મહાલતો.

કંગાળ શાને ?

નારાયણી નાથ ! કૃપાળુ તારો.
 બ્રહ્માંડનો પાળક તાત તારો.
 શાને કરે છે ? મન હીન ભાવો ?
 કંગાળ ના ના. પર બ્રહ્મ આત્મા.
 બ્રહ્માંડ તારું કરને વિચાર ! ૫
 શાને વિમાસે ? દુઃખના વિચાર ?
 તારાં પ્રમાણે તવ પાલના સૌ;
 કરે અરે ! રીતિ દયાળુ તેની.
 કંગાળ ના ના, ગણુ કેાધ શાને ?
 ‘બ્રહ્માંડના સ્વામી બની વિરાજો.’ ૧૦

આત્મા તણાં ગીત અનંત ગાશે;
 ઉઘાડીને અંતર બ્રહ્મ ભાળો.
 ના, દીન ધાશે, નર દેહીઓ તમે;
 આત્મા તણી ધન્ય ! વિભૂતિ વિશ્વે.
 આનંદ આનંદ ઉરે પ્રમાણે. ૧૫

ના, દેહધારી શુદ્ધ-ખુદ્ધ-આત્મા.
 આશા નિરાશા સહુ સંશયો ને
 સંસારનાં બંધન વિશ્વ-માયા
 ત્યાગો નિહાળો, ઉર એક આત્મા
 કંગાળ નાના શુદ્ધ-ખુદ્ધ-આત્મા. ૨૦

(સોરઠા)

માનવ ! કરો વિચાર, પાલનહાર જે વિશ્વનો
 તથા લોભને વિચાર, પિતા પુત્ર બૂલે કદી ?

આદેશ

૧

સુતેલો વૃક્ષને છાંયે કલ્પ દ્રુમ કચ્છનું
 ચરતાં, બકરાં ઘેટાં દૂરની ટેકરી પરે
 નીચે ઝાડી, બાવળોની જણાતી
 ઝાંખી ભૂરી કુંગરી દૂર શોભે
 નાના નાના ટેકરા ભૂમિ વ્યાપ્ત
 જોતાં દિસે, શુષ્કથી શુષ્ક દેશ.

૨

પહાણે પહાણે કેડીઓ વ્યાપ્ત સર્વ
 નર્માયેલી અજપતિ તણાં ભાગ્યની
 ભવ્ય કેડી.

૩

મધ્યાહ્ન ભાતુ શશી શીત તેજ,
 સંગીત ગાજ્યું ગગને અનંત.

“વીરા ઉઠો ! માતની વહાર લેવા.
છે ઉજળાં, ભવ્ય નસીબ તારાં. ”

૪

સ્વપ્ન કે દેવ વાણી આ ! વહતો ઉર શોય તો
ચિત્રાર્પિત થયો ત્યારે જડ નહિ નહિ ચેતના
આકાશથી અવતરત યતિ નિહાળે.

૫

જનની આજ તારી જો, સહતી સંકટો અતિ
અન્ધુ ભાવ ભૂલ્યા લોકો, ધર્મ જુદાને લડી મરે
“ આદેશ ” આ કરતો તહને
દૂર કર દેશ બંધને
વિશાળ ભાલ તારે, દેશના અમર મુક્તિ મંત્ર મેં લખ્યા ! !*

પ્રાતઃસ્મરણ.

બહાણે સ્મરું સર્વદા સુખ કારી
બહાણે સ્મરું સર્વદા દુઃખ હારી
પ્રભો ! શાંતિમાં આજનો દિન હો જો
કૃપા સિધુ તારી કૃપા દીન બન્ધો.

* કચ્છના ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ નરકેસરી જમાદાર ‘કતોહ મુહમ્મદ’ ના જીવનમાંથી એક પ્રસંગ આ કાવ્યમાં ગૂંથવા યત્ન કરેલ છે. વાર્તા સર્વ પ્રચલિત છે. પૂર્વાવસ્થામાં જમાદાર, એક સાધારણ, પશુપાળ હતા. પાછળથી તેઓ શ્રદ્ધા અને સામર્થ્યથી ઇતિહાસમાં અમર બન્યા. યતિને અત્રે દિવ્ય પાત્ર ગણ્યું છે. વાંચક તેને આત્મ વિશ્વાસ, શ્રદ્ધા વગેરે કલ્પે તો પણ ચાલશે. કાવ્યને દંતકથા કાવ્ય વિવેચન કરવાને બદલે તેમાંથી, યોગ્ય પ્રેરણા લેવાય એ ઇચ્છવા યોગ્ય નથી ?—ઉપેન્દ્ર વોરા.

૦હાણે સ્મરૂં, સકળ વિશ્વ વિધાન કારી.
 ૦હાણે સ્મરૂં સકળ વિશ્વ નિધાન કારી.
 ૦હાણે સ્મરૂં સકળ મંગળ કાર્ય કારી.
 ૦હાણે સ્મરૂં શિવકરો વિનતિ અમારી.
 ૦હાણે સ્મરૂં સકળ વિશ્વ વિરાજતાને,
 ૦હાણે સ્મરૂં પરમ જીવન જીવના જે,
 ૦હાણે સ્મરૂં જીવન પંથ પ્રસો ઉજળો.
 ૦હાણે સ્મરૂં હૃદય વાસ વસો કૃપાળો.
 વિદ્યા વિચાર પ્રભુજી ઉરનાં ઉજળો.
 કાપો કુળુદ્ધિ સુમતિ સહુને જ આપો.
 આશિષ ઇશ અમને શુભ કાર્ય સાધો.
 આધાર એક જગમાં પ્રભુજી તમારો.

અહો વિદ્યા દાતા, શરણુ જગમાં એક શિશુના.
 વસોને મંદિરે, જગત સઘળે વાસ વસતા.
 ઉઘાડોને હૈયાં, તિમિરમય જે નાથ ? ઉજળાં.
 દયા સિંધો ! ત્રાતા ! જનક જનની સર્વ શિશુના

માત તાત ! પ્રભુ તું જ છો,

કરીએ ચરણુ પ્રણામ. શુભ દર્શનનાં દાન દે !!!

અમ-અંતર આરામ.*

* કાવ્ય જે શાળામાં હું અધ્યાપક છું તેનાં પ્રાતઃસ્મરણુ માટે યોજેલ છે.—ઉગેન્દ્ર વેરા

વિભાગ ૨

કેટલાંક:—સંગીત-સુગેય-કાવ્યો.

૧ આધ્યાત્મિક.

૨ રાષ્ટ્રીય.

૩ રાસ કાવ્યો.

૪ પ્રાસંગિક.

“ સારી, ગ, મ, પધ, નિ, સ્વરોને,
શાસ્ત્રીય રીતે, નહિ શક્તિ જાણું.
જાણું નહિ તો, સખિ ! કેમ ગાશું ?
વીણા સખિ ! હૃદયની બસુરી જ થાશે.

ને એ બસુરી ઉર-ધન્ય ! વીણા
ગુણીજનો સજ્જન એ જ સાંભળે.
ગાશું સખિ ! તાર સુમેળ સાધે.

અવગુણ મહારા

યમન કલ્યાણ ત્રિતાલ.

ચિત્ત નવ ધરશે અવગુણ મારા
ચરણ કમળ શુભ ધરતો વહાલા. ધ્રુવ.
ભૂત પ્રેત તવ સંગ પુનિત જ્યાં
શિવ શવ ભરમ ગણાયે જગમાં
સ્વર્ગ સમાન, રમશાન થતું જ્યાં
પુનિત થશે પ્રભુ અવગુણ મારા !!! ચિત.

કેમગાઉં ગુણગાન

વાગીશ્વરી-જપતાલ.

કેમ ગાઉં ગુણગાન ? પરમેશ તારાં
મન વાણી સહુ વેગ પ્રભુ શાંત મારાં. ધ્રુવ.

માત તાત પ્રભુ એક.

કાપ કષ્ટ સેવ્ય એક.

ટાળો દુઃખ આપો સુખ.

ગુણ ગાઉં તારા. કેમ ગાઉં

કેમ સંભાર ?

આશાવરી-ત્રિતાલ.

રઘુવર ! ચંચળ માનસ મારું

કેમ કહો સંભારું. રઘુવર૦

વાયુ થકી પણ ચંચળ શતધા,

ધામ કહો કેમ ધારું. રઘુવર૦

નામ સ્મરણ નિશ્ચિન શુભ સ્મરતો

એકકે ક્ષણ ન વિસારું. રઘુવર૦

ચંચળ વાનર વિનતી અઘડર !

શ્રવણ કરો ઉર ઢાળું. રઘુવર૦

ચરણ કમળ આ માનસ અર્પણ

શાશ્વત શાંતિ વિરામું. રઘુવર૦

સમર્થ યોગઉચ્યતે ।

દુર્ગા-ત્રિતાલ.

નિહક શંસક સમાન જાણે
રાગ દ્વેષ સજ્જન નહિ જાણે. ધ્રુવ.
શીત સમયનો સૂર્ય જગતમાં
પરમ પ્રશંસા પામે જનમાં
નિહા પામે ગ્રીષ્મ સમયમાં
હૃદય દ્વેષ નહિ જાણે. નિહક.

ક્ષમા-યાત્રના

પતિત શરણુ પ્રભુ કેવળ જગમાં
કૃતદ્ધ મારા સમ નહિ જનમાં. ધ્રુવ.
ઉદર ભરણુ જગ વ્યર્થ ભમીને
પરમ શરણુ વિશ્વાસ તજ્યો મેં
વિષયો જીવન ધ્યેય કર્યા મેં
ક્ષમા યાત્રતાં નાથ ! શરમ ના. પતિત

શાંતિ માર્ગે

તિલંગ-ત્રિતાલ.

સજ્જન મન વિષય રાગ નહિ મહાણો
કેવળ હરિરસ મહાણો. ધ્રુવ.
મિથ્યા જગત, જગત સુખમિથ્યા
મિથ્યા સઘળું જાણો. સજ્જન.
પરમ સુધા સમ હરિરસ પીને
પરમ શાંતિ ઉર મહાણો. સજ્જન.

કેાણ ઉગારે ?

વાગીશ્વરી-ત્રિતાલ.

કૃપા સિંધુ વિણ કેાણ ઉગારે ?

ત્રિવિધ-તાપ-મન-ભવ ભય ટાળે. ધ્રુવ.

ભવજળ—રવ—ગંભીર સુણાયે,

પ્રભય કાળનાં ગીત ગવાયે

વિશ્વ સકળ પર રજની વ્યાપે

અંત સમય શ્રીનાથ ઉગારે. કૃપાસિંધુ.

ઘોર નિશામય પંથ ન સૂઝે

કાયર નાસે શૂરા ઝૂઝે

વિષયી વિમાસે નાથ ! ન સૂઝે

કેવળ શ્રીપતિ ભવભય ટાળે. કૃપાસિંધુ.

ગોવિંદ ગાશેા

માલકેાસ-જપતાલ.

સંતો ! આનંદે ગોવિંદ ગાશેા. ધ્રુવ.

સુખ શાંતિ પૂર્ણ ધામ

ગાશેા. થાશેા પૂર્ણકામ.

ત્રયતાપ વિશ્રામ

ગોવિંદ ગાશેા. સંતો !

“ પ્રકાશ ”

શંકરા-ત્રિતાલ.

અજવાળો અમ હૃદય વિમળ જ્ઞાનજ્યોત.

શુભમતિ આપો પ્રભુ !

સફળ કર- જીવન અમ. અજવાળો.

“ રામ સ્મરો ”

ખિલાસ-ધીમે ત્રિતાલ.

રામ સ્મરો, રામ સ્મરો, સ્મરણ સુખકારી.
 પાપ હરણ તાપ શમન પરમ શાંતિદાયી. રામ.
 પૂર્વમાં પતંગ રંગ, વિશ્વ સોહે દિવ્ય રંગ.
 સ્મરીએ આનંદ કંદ, દહન દોષકારી. રામ.
 રજનીનાં તિમિર ગયાં. પૂર્ણ પ્રકાશ થયા.
 એવન ધન્ય ! ધન્ય ! થયાં રામસ્મરો લાઈ. રામ.

કર નિદ્રા પરિત્યાગ

ખિહાગ-દીપચંદી.

કર નિદ્રા પરિત્યાગ, અરે ! મન !
 કર નિદ્રા પરિત્યાગ.
 થાય નિધનના નાદ. ધ્રુવ.

નિશીથ નાચતો વિશ્વ આંગણે
 કરતો ઘોર નિનાદ,
 ડમરૂ બજાવે કાળ સંગમાં
 ભરવના રણકાર રે ! મન.

મર્ત્ય તરફે વિષય કૃમિ સમ,
 છાંટે ન વિષયે રાગ.

ચેત ! ચેત ! ઓ ! નર પરમાત્મન,
 છોડ સઘળી જંજળ. રે મન.

ચરણ શીર્ષ ઢાળી

જિંઝાટી દાદરા

નાથ ! નમીએ જોડી હાથ ચરણ શીર્ષ ઢાળી,
સારું સઘળું આપ તાત ! પ્રાર્થના અમારી ધ્રુવ.
સૂર્યચંદ્ર ને પ્રભાત, પશુ પક્ષી ભાતભાત,
રચના રચી અપાર, અકળ ગતિ તારી. નાથ !
માત તાત ! તુંજ પરમ, તુંજ પ્રભો દોષદહન,
થ્રહીએ તારાં ચરણ શરણ પરમ શાંતિદાયી. નાથ !

દહન દોષ કરશે

ભૈરવી દાદરા

હે ! દયાળુ હે ! કૃપાળુ દહન દોષ કરશે,
કૃતમ્મ અન્ન બાળ પ્રભો ! સહન સર્વ કરશે. ધ્રુવ.
વિસર્યો તવ નામ પ્રભો ! વિસર્યો ગુણગાન પ્રભો !
કામ સમય સ્મરણ પ્રભો ! શ્રવણ શીઘ્ર ધરશે,
હે ! દયાળુ હે ! કૃપાળુ દહન દોષ કરશે. હેં

ચાલો, મુક્તિ પ્રદેશ

ચાલો, વીરો ! ચાલો, મુક્તિ પ્રદેશ.

ધ્રુવ ધન્ય પ્રદેશ ॥ ધ્રુવ. ॥

ઉદયગિરિનાં શૃંગ મનોહર,

ઉષા-શોભતી સંગ પયોધર.

વિહંગ ગાય છે ગીત મનોહર,

મલયાનિલ વાયે, સુરભિભર.

સિદ્ધિ સૂચક એજ.

ચાલો, વીરો ! ચાલો ! મુક્તિ પ્રદેશ.

ધ્રુવ ધન્ય પ્રદેશ. ચાલો.

અયિ !-ત્રિભુવન-મનોહારિણી

(ધ્રુવપદ)

અયિ !-ત્રિભુવન-મનોહારિણી,
અયિ !-સ્નેહ હૃદય-સ્નેહ સદન-પાહિની
નમન-જનનિ !-જનનિ ! ધ્રુવ.

કમઠપીઠ-તવ-આસન નિશ્ચળ,
રતનાકર-જળ ધૌત-ચરણ તળ.
મંગળ ગાય ગાન-યશ-મંગળ,
ઉષઃ કાળ-રંગ-પ્રકાશિની. અયિ !

ના રા યણુ સ ર-સ ર વ ર-સુંદર,
ના ના-ના ના-અદ્રિ-મનોહર.

શુષ્ક-રંગ-પણુ-હૃદયસુધા સ્રવ,
ધવલ-અંદ્રિકા-અવઃગાહિની. અયિ !

વેદ જ્ઞાનનાં જ્ઞાન ઋષિ મુખ,
ભરત દેશનાં તત્ત્વ તત્ત્વ મુખ.
પ્રણવ ગીતના-ઘોષ-અહોનિશ,
દિવ્ય-સંત ગણુ-તારિણી. અયિ !

ગગન-ગાય-ગંધર્વ ગણો-તવ,
ભૂતકાળ-ઇતિહાસ-અમર-તવ.

ધન્ય-ધન્ય-ચિર-ધન્ય ધન્ય હો,
માનવ કુલ-ઉદ્ધારિણી. અયિ !

જયતુ ! કૂર્મવાહિની

માલકોસ દાદરા

જયતુ ! કૂર્મવાહિની જનનિ ! પરમ પાહિની ॥ ધ્રુવ૦ ॥
શીર્ષ દાન, અજર દાન, અમર દાન, દિવ્ય દાન;
જશું પરમ મોક્ષધામ. મુક્તિ માનપાયિની. જયતુ !

વંદે માતરમ્

તિલ્લંગ દાદરા

ગજવ સખે ! ગગન ગીત વંદેમાતરમ્.
ગજવ સખે ! અમર ગીત વંદેમાતરમ્.

અજર ગીત અમર ગીત
પરમ પ્રેમશૌર્ય ગીત
સખે ! ગાવ દિવ્યગીત.

વંદેમાતરમ્ ગજવ૦

માતૃભૂમિ મંગળ

શંકરા-દાદરા

કરો મંગળ દુઃખ ભંજન પ્રભો !

પરમ પૂર્ણ આશ આ.

પૂરશે નક્કી પ્રભો !

પિતા જ ગતિ પતા.

સુખ વધજો દુઃખ હરશે,

અમ માતૃભૂમિનાં સદા.

પૂર્ણ એ અવશ્ય થાય,

પૂર્ણ પૂર્ણ હા.

હુઃખ હરો સુખ હજો,

વિનતી હૃદયે ધરો.

હે ત્રાતા !૦ કરો મંગળ૦

વંદન

નમાવી શીશ પદ પ્રેમે,

જનનિ ! આશિષો યાચું.

નમાવી આત્મપદ પ્રેમે,

હજારો વંદનો કરીએ.

અમે કરછી અમે કરછી,

વિજય છે વિશ્વમાં નહી.

• દીપવશું દૂધ માડીનું,

પ્રભુજી સાથ આપોને. નમાવી.

તા. ૧૨-૭-૩૭.

વિશ્વ ભારતી

ભીમપલાસી દાદરા

સખિ ! ધન્ય ! ધન્ય ! ધન્ય ! વિશ્વ ભારતી ગજવો,

સખિ ! ધન્ય ! ધન્ય ! ધન્ય ! વિશ્વ ભારતી ઉચારો.

સીતા સાવિત્રી થશું દમયંતી દિવ્ય થશું,

પાંચાલી સમાન સખિ ! ભારતી ઉજાળો. સખિ.

ભણશું સખિ ! સત્યપાઠ, પરમ પતિધર્મ પાઠ,

આત્મ જ્યોતિને પ્રકાશ ભારતી ઉજાળો. સખિ.

સખિ ! થશું નારાયણી

તિલંગ દાદરા

સખિ ! થશું જગનારાયણી
સકળ જગ તારા ચણી.

ધ્રુવ૦
૭

આંગણ ઉરનાં ઉજળ
પરમ પતિધર્મ ધાર

સજની હૃદય કર વિચાર
થશું જગ તારા ચણી.

સખિ !૦

જયતુ ! હાટકેશ્વર.

સખિ ! ઉચાર સખિ ગજવ
પરમ પ્રદ્મ પરમ ધામ
પરમ પુરુષ પૂર્ણ કામ.

અંતર આરામ પરમ
જીવનનું દ્યેય ચરમ

ઉચાર સખિ ! ગજવ સખિ !
પ્રદ્માંડ ભોજવ સખિ !
અજર ગીત અમર ગીત

દિવ્ય ગીત સંગીત

જયતુ ! સખિ ! જયતુ ! જયતુ સખિ !

જયતુ !

વદો જયતુ !

જયતુ ! જય હાટકેશ્વર.

“ રાસ ”

ગગન ગોખ શોભે,
શરચ્ચંદ્ર શોભે,

સોહામણી આભ કેરા અંગનો.

હાંહારે સખિ ! આજે,
રાસ-સુધારવ રેલશું;
હાંહારે સખિ ! આજે.
દેવભૂમિ અહિં તેડશું.

ગરબી ખેલન.

જગદંબા.

અનંતા, અખંડા, આનંદા
ગગન ચોક ગરબે રમે.

કોટી સૂર્યના પ્રકાશ

કોટી ચંદ્રના પ્રકાશ

નવલખ તારા પ્રકાશ

ધન્ય પ્રેમના પ્રકાશ

ધન્ય આત્મના પ્રકાશ

પ્રકાશતો.

અદ્વાંડ ગરબો શીર્ષ શોભતો. જગદંબા.

યાઃ દેવી સર્વ ભૂતેષુ દયા રૂપેણ સંસ્થિતા
નમસ્તસ્યૈ નમોનમઃ ॥

અપ્પર કેમ ખાલી માતા ! આજ તારાં.
શેણિત થયાં ખાલી માતા ! આજ તારાં.

સંતોષ ખૂબ પામી
શેણિત દહેર જામી
આનંદ નથી પામી

એ આનંદ ! વત્સ ! નથી ભાવતો.
અપ્પર કરી ખાલી મનુજ લોક આવી

મર્ત્ય લોક આવી
દયાની ભીખ માગી
શાંતિની ભીખ માગી

કિંતુ, અપ્પર આ ખાલી છે.
બસ ! દયા વિશ્વ લિક્ષા.

લિક્ષુ દયા દાન વત્સ ! વિશ્વમાં.
માતા ! અપ્પર તમારાં પૂર્ણ છે.

યાઃ દેવી સર્વ ભૂતેષુ દયા રૂપેણ સંસ્થિતા ।
નમસ્તસ્યૈ નમસ્તસ્યૈ નમસ્તસ્યૈ નમોનમઃ ॥

અલખ ક્યાં જગાવી ?

“ હો ! જોગીરાજ ! અલખ-ક્યાં જગાવી ?
હો ! જોગીરાજ ! અલખ ! છું લિખારી !

હીરા-દાન આખ્યાં
માણેક-દાન આખ્યાં
સર્વસ્વ વિશ્વ આખ્યાં.

હો ! જોગીરાજ ! અલખ !-હું તો લિખારી.”

“ ના, જગદંબા !

લેવા નથી આવ્યો.
અલખ-દાન-મારાં લેશે ? ”

“ હો ! જોગીરાજ ! શાને અલખ જગાવી ? ”

“ હો ! વિશ્વ માત ! લખો અલખ-લખાવી

લેવા-અલખ-નહિ જગાવી

હો ! વિશ્વ માત ! દેવા, અલખ જગાવી
લેશે ?-અલખ-દાન મારાં ? ”

મંગળ ભારતી.

મંગળ માત મમ ભારતી રે લોલ.

કોટી કોટી સૂર્ય તેજ ધારતી. મંગળ.

શક્તિ શૌર્ય પ્રેમ-મંત્ર જાપતીરે લોલ.

શાંતિ સુધારસ આપતી. મંગળ.

અમરાપુરી આ વિશ્વનીરે લોલ.

અલકા પુરી શા વિલાસરે. મંગળ.

શક્તિ સિંહ. શૂલ હસ્ત ધારિણીરે લોલ.
કરતી મનોરિપુ નાશરે. મંગળ.

વરહ અભય હસ્ત ધારતીરે લોલ
સાધતી સૌના વિકાસરે. મંગળ.

જાતે બળી બીજાને ઠારતીરે લોલ.
તારી અનોખી જગ જાતરે. મંગળ.

સ્વાગત

સખિ ! સ્વાગત સજ્જન કરીએ
સખિ ! મંગળમય દિન ગણીએ. ધ્રુવ.

ભૂલ ચૂક હૃદય નવ ધરશે
ક્ષમા દૃષ્ટિ સજ્જન ગણુ કરશે
માનસ હંસ સમા ચિત્ત ચરશે
અંજલિ કુસુમ અર્પીએ. સખિ !

પ્રિયજન ! જાણી-કહીએ
ગુણીજન ! જાણી કહીએ. સખિ !

વિદાય.

અરે ! હો ! સજ્જન માનસ હંસ
ફરી પણ આવશે.

અરે ! હો ! પ્રેમ સરોવર હંસ
ફરી પણ આવશે. ધ્રુવ૦

સંગ આપનો દુર્લભ જગમાં પથર-માનવ થાયે પળમાં
જ્ઞાન સુધારસ પાન કરાવવા આવશે. અરે !૦

પુનિત પદે અમ સદન ઉજાડ્યાં.
અંતરનાં સૌ બંધન ટાડ્યાં.

મરૂબૂમિ પણ હંસ ! ફરી પણ આવશે. અરે !

આપ સંગથી પાતક મનનાં
રોગ શોક જાયે સહુ તનનાં

પ્રેમ સુધાસર સ્નાન કરાવવા આવશે. અરે !

ઉત્તમ-ઉત્તમ વસ્તુ પેળે, દોષ કદી હૃદયે નવ લેળે
બૂલચૂક અમ સ્નેહી જનો ! નવ ધારશે. અરે !

શક્તિ મંત્ર

યમન. કલ્યાણ. ત્રિતાલ.

ઉર શક્તિ મંત્ર રવ ગાળે
સકળ વિશ્વ—સિંહ નિનાદે

ભારતીય સહુ જાગે. ઉર ! શક્તિ

દંડ ઐક્ય ધરી ધીર હાથમાં
મરૂ મુક્તિનો ચઢો સાથમાં

જગદારતી ઉતારે ! ઉર ! શક્તિ
“એકલાજશું.” (સમૂહ ગેય.)

વિશ્વ બધું વેર કરે, હૃદયમાં ઝેર ભરે
કંટક પથમાં બને વહે અરે ! વહે અરે !

પતિત ઘોર વાણી.
સુધા સ્વપતી જાણી.

અમારી વાટડી અબાણી

હો ! બાંધવો એકલા જશું.

“ અમે વીરા ! સાથીઓ થશું. ” હો બાંધવો.

ઠ્યોમ માપ કાઢશું

અજર અમર-મુક્તિ મંત્ર

ગાઈને

વિશ્વને જગાડશું. હો ! બાંધવો.

ખિસ્મિલ્લાહ

(ગઝલની ગતિ)

ડરીશ ના તું ડરીશ ના તું, ખિરાદર ! પંથ છે સીધો.

ખિચારા લોક શું જાણે, ખિરાદર ! આમ કાં બીધો ?

નથી ત્યાં પર્વતો ઉંચા, નથી ત્યાં વાઘને સિંહો

નથી ત્યાં જંગલો ભાઈ ! વધ્યે જ યાર ! ખિસ્મિલ્લાહ

નથી ત્યાં ચોરને લુચ્ચા મુસાફિર ત્યાં નથી જતા

અઝબ એ માર્ગ મુક્તિના વધ્યે જ. યાર ! ખિસ્મિલ્લાહ

નથી ત્યાં દેવ કે દાનવ, નથી ત્યાં યક્ષ કે રક્ષો

વસે ત્યાં એક આનંદ કંદ, વધ્યોજ યાર ? ખિસ્મિલ્લાહ

ડરે છે આમ શાને તું ! ન ડર છે યાર સીધો રાહ

હૃદય વિશ્વાસ કર હિમ્મત. થશે આખિર

× કુના ફિલ્લાહ

વધ્યો જ, યાર ખિસ્મિલ્લાહ

‘ દિવ્ય બંસી ’

ભૈરવી-દાદરા.

આજ ઘટમાં સુણાય ધીર બંસી
હાં હાં રે સખિ ! અજબ સુરીલ એ બંસી
મારાં હૈયામાં વાગે દિવ્ય બંસરી હાં રે.
મજ વનિતાઓ સૌ મોહી અવાજમાં.
લોકલાજ છાંડી બની મસ્ત અવાજમાં.
સાખી.

બ્રહ્માંડો સઘળાં દ્રવે, અજબ થાય સંગીત.
પ્રેમ સુધારવ ઝીલતાં, બંસી રવ ગંભીર.
વિશ્વ બધું નાચતું એના અવાજમાં.
હૈડું આનંદે ઉછળતું ઉલ્લાસમાં. મારાં
સાખી.

બંધન સઘળાં મનતણાં હરે બંસીનો સૂર.
પ્રેમાણુવ ઉર ઉછળે, સ્નેહલ સરિતા પૂર.
પ્રેમ-પ્રેમ ગીતડાં ગાતી ઉલ્લાસમાં.
ચારિત્ર્ય ચારૂ-ગંધ ભરતી આકાશમાં. મારાં
સાખી.

મહારાં હૈયે વાગતી, અજબ બળવણુહાર.
ડોહ્યા, મુનિજન જે સુરે, ઘટમાં વાગે આજ.
એ કાળજડાંની કેર કાપે, દિવ્ય બંસરી
વાગી મધરાતે.

ચિત્ત ચૈતન્ય દીપના પ્રકાશમાં. મારાં

કાળ ખંજરી

(કેરવાની ધૂનમાં ભૈરવીનાં આરાધન.)

સુણાયે કાળ ખંજરી નાદ, સુણો એ મૃત્યુ તણા ઝણકાર-ધ્રુવ.
રજની કાળી દિશા ન સૂઝે સાગર ઘોર નિનાદ
અનિલ વહે સૂસૂસૂ કરતો દિશા ગળે ચીત્કાર
અજબ એ કાળખંજરી નાદ ડોલ્યાં દશે દિશાનાં દ્વાર-
સુણાયે૦

મોત તણા પયગામ પઠવતી, દામિની નલ ચમકાર
કાયર પ્રાણ લઈને નાસો ! જવું મોતને દ્વાર
વસે જ્યાં ચમકાઓ વિકરાળ
જવું ત્યાં દંડા કાળ કરાળ, સુણાયે૦

સ્વર્ગ ભુવનનાં ભવનો ડોલ્યાં, શેષ અવની ડોલાય
પ્રજાવાદી મગળે ફાટ્યાં, નાદ અહો ! સંભળાય
બુદ્ધિની સરણી તૂટી જાય;
પ્રલયને નીર વીરલા ન્હાય. સુણાયે૦

નહિ વસે જ્યાં સૂર્ય ચંદ્રને, થહ મંડળની માળ.
એવાં ધામ જવાને કાળે, થશે વીર ! તૈયાર.

અનેરા કાળ ખંજરી નાદ
લેશે વીર ધીર એ દહાવ. સુણાયે૦

નહિ નાદ એ નિધન ગણાયે, વીર અમર વર હોય
મુક્તિ મંત્રના ઝણ ઝણકારે, ભાન આત્મનાં હોય.

નહિ એ કાળ ખંજરી નાદ
અનેરા મોક્ષ ધામના સાદ. સુણાયે૦

ફિરિશ્તાને

(ગઝલની ગતિએ.)

ન્હોતી ના, ત્હને પાડી ફિરિશ્તા નામ લખવાની
છતાં તેં નામ આ માંડયું; ખુદાઈ ચોપડામાં કાં ?

કહે ઉપકાર શું કીધો ? જગતમાં જીવીને નહાલા !
છતાં ઉપકારીને નામે, લખે છે નામ માફે કાં ?

ખુદા જ્યારે મ્હને પૂછશે, કહીશ શું આ ઝખાને હું
અથવા નામ તારું દઉં ? ખુદા રીસે ભરાશે હો !

હજીયે વખત છે નહાલા ! ભુંસાડી નામ માફે દે !
કબરમાં જઈ તે પહેલાં, ભુંસાડી નામ માફે દે !

નથી રોયો ગરીબ દુઃખે, નથી હેયું મ્હને નહાલા
જગતમાં જીવીને નહાલા. કહે ઉપકાર શું કીધો ?

ભૂંકયાં મેં લાવણો ભારી, જગર મોટાઈની આશા
ભુંસાડી નામ માફે દે, ખુદા રીસે ભરાશે હો !

“લલે; તેં લાવણો ભૂંકયાં, ખુદાઈ માનવી પ્યારા.
અઝબ કાનૂન છે નહાલા.

નહિ કલ્યાણ કૂર્કાશ્વદ્દુર્ગતિ

તાત ગચ્છતિ ।

ખુદા પોતે વહે છે એ.

ઉઘડે દેવદાર વ્યોમનાં

શીળી લહર વાયુ વાય
વિશ્વ પ્રેમ અમી રસ પાય

ભુંગ મંજૂલ ગીતડાં ગાય ઉષા શુક સંગ સોહાય
આજ ઉઘડે દેવદાર વ્યોમનાં.

ગાય, ગંધર્વ ગીત રસાળ, આજ અવની ભરે રસ થાળ
મહાર્ હૃદય સર છલકાય, કરે આત્મતાણુ છંટકાવ

ભીંજે પ્રહ્લાંડ છંટકાવ ઝીલતાં
આજ ઉઘડે દેવ દાર વ્યોમનાં.
આજ અવની પ્રકાશે આનંદમાં
આજ ઉઘડે દેવદાર વ્યોમમાં.

વસંત આવીરે.

(કેરળાની ધૂનમાં વસંતતા આરાધન)

વસંત આવી, વસંત આવી, વસંત આવી રે
રંગ વિહોણી ભુંગ વિહોણી
વન વન આવીરે-હુકાળે વસંત આવી રે

અલકા પુરીને આંગણુ આજે
દીનજનોનાં રૂદનો ગાજે
અશ્રુ દહોવા તેનાં આવે ?

ધન ધન આવીરે. હુકાળે વસંત આવી રે

કૃષીવલ્લોનાં ક્ષેત્રો જ્યારે
 બુલવશે ધન ધાન્યે ત્યારે
 તારાં ગીતો ગાઈશ ત્યારે
 ધન ધન આવીરે દુકાળે વસંત આવી રે०

રંક જનોનાં ઉટળે જ્યારે
 ગાશે સુખ સંગીત ત્યારે
 નંદનવન જગ રચશે જ્યારે
 સ્તવનો કરશુંરે, ધન્ય ધન્ય વસંત આવી રે०

માડી તારાં સિંહ સમા સંતાન.

(હમીર દાદરા)

માડી ! તારાં સિંહ સમાં સંતાન.
 માડી ! તારાં કેવાં થયાં સંતાન. ધ્રુવ.

રાવળ, જેસળ-તોરલ, મેકડ
 સંત શિરોમણિ પ્રમાણુ. માડી ! ૦

કઝલ કુરખાની ખ્યાત
 કૃતિયાનો દેશ રાગ

વિશ્વ દીપાબ્યું નામ.
 તેવાં થશું સંતાન. માડી ! ૦

વિશ્વ ગ જ વ શું ગાન.
 માડી તારાં સિંહ સમા સંતાન. માડી ! ૦

૫૫

જયહે !!!

(ભૈરવી ધુમાળી)

દિનકર ! દિનકર, કુમ્ કુમ્ વણો, કચ્છ સૌભાગ્ય વિધાતા ધ્રુવ.

અમર પ્રાણુ નવજીવન ભરશે
ચેતન સુરભિ અખંડ
અહ્યુદય ના પંથ તિમિરમય
પૂર્ણ પ્રકાશ જવલંત
પ્રભો !-પ્રેમલ જયેત-જગાવે
પ્રભો ! આત્મ પ્રદીપ પ્રગટાવે
પૂરો દિનકર ! આશા.

દિનકર ! પૂર્ણ પ્રકાશી જયહે ! કચ્છ સૌભાગ્ય વિધાતા
જયહે, જયહે, જયહે, જયહે, જય જય જયહે.

દિનકર ! •

‘સાય’ સંધ્યો પાસના’

મૃત્યુ-સાગરને તીર સંધ્યા આદરીએ

યોગ ઘેરૂં ધીરૂં વિલપતો

ભવજળ રવ ગંભીર. ધ્રુવ૦

અનેક લીન થયા છે તેમાં, થશે હજારો લીન
વિરલ ઉગરશે ભવજળ મધ્યે હોય હરિમાં પ્રીત
સંધ્યા આદરીએ.

થોડી ઘડીમાં રજની વ્યાપશે ગાજશે પ્રેતનાં ગીત
કાળતણું સંગીત સાધશે, સાધક શૂર સુધીર.

સંધ્યા આદરીએ ૦

ધૂમકેતુઓ ંયોમ મંડળે ફરતા કરી નિનાદ
મર્ત્ય તરફ વિષય કૃમિવત થાય નિધનના નાદ
સંધ્યા આદરીએ ૦

“ચાલો સંધ્યા આદરીએ.”

નાડયમાત્મા બલહીનેન લભ્યઃ।

હે બ્રહ્મા ! અર્પીએ આત્મતત્ત્વના અર્ધ્ય.
મૃત્યુ સાગર-અમૃત-સાગર હોને
માગીએ ભર્ગ.

ઓરુમ્ શાંતિઃ।

થાળ.

ઉભા પ્રભો ! થાળ ભરી રસાળ
ઉભા પ્રભો ! થાળ ગ્રહી રસાળ.
બ્રહ્માંડ ના સફળ સ્વાદ-ભર્યા રસાળ
આરોગશો, સફળ સ્વાદ-પ્રભો રસાળ.

પૂર્ણ પૂર્ણ રસે પૂર્ણ પૂર્ણ સ્વાદ ભર્યુંજ છે.
હયાળુ ! આપ આરોગો, સુધા સ્વાદ નક્કી થશે.

રસો વૈ સઃ।

काव्य-पूर्वाः ॥ संगीत विभाग

(કિટલાંક-સંગીત-કાવ્યો અને તેનું સ્વરાંકન)

नाह-लुह-साधना
(३५५६)

साधि। संत नादअल।

ਘਟ ਘਟ ਭਿਰੇ ਗਾਯ ਅਲ੍ਹ

ध्यान दीन अति मीठा

શ્રુતિ વદ્યે સ્વરં ગણાય

પ્રણવ નાદ કરે ઉચારે

સાધ્ય સહજ નાદબ્રહ્મ.

(३५.६१८)

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

२३५ न नमः ॥

ॐ नमः शिवाय

ॐ नमः शिवाय ॥ ॐ नमः शिवाय ॥

ॐ नमः शिवाय ॥

॥ अ॥ ॥

३ लं. साधो०

અંતરે

તં મ	પ	ં પ	ધ	રે ધ	નિ	ં સાં સાં	ં સાં	ં સાં	ં સાં
ધ્યા	ં	ન	લી	ં	ન	શ્રી	તિ	ય	યં
તં નિ	ં સાં	ં રે	ં રે	ં સાં	ં રે	ં ગં	ં ગં	ં રે	ં રે
શ્રી	તિ	ં	વ	ં	હ્યે	ં સ્વ	ં રે	ં	ં
તં સાં	ં સાં	ં નિ	ં પ	ં મંપ નિપ	ં	ં ગ	ં ગ	ં રે	ં સાં
ં પ્ર	ં જી	ં વ	ના	ં	ં	ં ક	ં રે	ં	ં
તં નિ	ં સાં	ં રે	ં રે	ં સાં	ં રે	ં ગ	ં ગ	ં રે	ં સાં
સાં	ં	ધ્ય	સ	ં	જ	ના	ં	ં	ં

માકાશ્ચિદ્ધુઃસ્વમાપ્નુયાત્ ।

(યમન કલ્યાણે જપતાલ)

ગાશેા	સહુ	કલ્યાણે	ધ્રુવં
લેશેા	અમરં	લ્હાણે	
દુઃખ	સર્વં	દૂર થાય	ગાશેાં
સુખી	સર્વં	શીલ થાવં.	
આવેા	ગાવં.	ધન્ય લ્હાવ	
ચાહેા	સહુ	કલ્યાણે.	

માકાશ્ચિદ્ધુઃસ્વમાપ્નુયાત્ ।

(યમન કલ્યાણે જપતાલ)

+	ગ	ગ	રે	રે	રે	ધ
ગ	ગ	ગ	રે	રે	રે	સાં
ગા	ડ	સ	હે	કે	લ્યે	ડ
નિં	ધં	ગ	૦	।	કે	સા
લે	ડ	અ	મ	ર	લ્હા	ર્યં.

પરમ સત્ય શબ્દ.

(કુર્ગા દાદરા)

+	પ	પ	પ	ધ	+	પ	મ	રે	૦	સા	સા	સા
પ	ર	મ	સ	ડ	ત્ય	શ	ડ	બ્દ	સુ	ડ	શો	
+	પ	પ	૦	પ	ય	પ	ધ	સાં	પ	મ	રેસા	
ગ	ગ	ન	ગે	ડ	બી	શ	ડ	બ્દ	સુ	ડ	શો.	પરમ૦

૩૨

અંતરે

+	પ	પ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ
મે	ડ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ
+	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ
હિ	દ	ય	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ	ધ
+	પ	પ	પ	પ	પ	પ	પ	પ	પ	પ	પ	પ
પ	ર	મ	સ	ડ	ત્ય	શ	ડ	બ્દ	સુ	ડ	શો.	પરમ૦

જય વૃં ! કુર્મ વાહિની.*

(માલકોસ દાદરા.)

† મ મ ગ	† સા સા ધનિ	† સા સા સા	° મ ડ ડ
જ ય વૃં !	કુર્મ ડ મ	વા ડ હિ	નિ ડ ડ.
† ગ મ મ	° ધ ધ નિ	† સા ડ નિ	° ધ મ ડ
જ ન નિ !	° પ ર મ	પા ડ હિ	નિ ડ ડ જયવૃં
અંતરે			
† ગ મ મ	° ધ ડ નિ	† સા સા સા	° સા ડ સાં
શી ડ પ	દા ડ ન	અ મ ર	દા ડ ન
† સા સા સા	° સા નિ નિ	† ધ નિ સાનિ	° ધ મ મ
અ જ ર	દા ડ ન	દિ ડ વ્ય	દા ડ ન
† ગ મ મ	° ધ ધ નિ	† સા સા નિ	° ધ મ મ
જ શુ ડ	પ ર મ	મો ડ લ	ધા ડ મ
† મ મ ગ	° સા સા ધનિ	† સા સા સા	° મ ડ ડ
સુ ડ કિ	મા ડ ન	પા ડ યિ	નિ ડ ડ જયવૃં !

* પ્રસ્તુત કાવ્ય પૃ. ૪૧ પર ભેદ શકાશે.

ઉર-પ્રભાત

(સાહિની-ત્રિતાલ)

ઉર-સર આજ શતદલ પૂર્ણ
વિકસિત આજ શતદલ પૂર્ણ.
ઉદય-ગિરિનાં ધવલ શિખર શિભ
રંગ પીથપ પથરાયા પૂર્ણ.
ભરતા માનસ શાંતિ અખંડ
સુરભિત-વિકસિત-ઉર સર પૂર્ણ

ધ્રુવં

૪૭

ઉર સર આજં

ઉર-પ્રભાત

(સાહિની ત્રિતાલ)

૩ મધ નિ સાં	† સાં રેં સાં સાં	રેં નિધ મ મ	૦ ધ મ ગ ગ
ઉ ર સ ર	આડ ડ જ	શત દ લ	પૂં ડ ડ હ્યું
૩ મ નિ ધ મ	† મ ગ રે ગ	રે ગ રે ગ મ	૦ મ ગ રે સા
વિ ક સિ ત	આ ડ ડ જ	શ ત દ લ	પૂં ડ ડ હ્યું. ધ્રુવં

ਅੰਤਰੇ।

ਭੁ ਗ ਗ ਮ ਧ	ਨਿ ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਰੇਂ ਰੇਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਗੰ ਰੇਂ ਸਾਂ ਸਾਂ
ਭੁ ਏ ਧ ਗਿ	ਰਿ ਤ ਨਾਂਧ	ਵ ਲੁ ਸਿੰਘ	ਰੇਂ ਰੇਂ ਲ ਤ
ਭੁ ਮੰ ਗੰ ਰੇਂ ਸਾਂ	ਨਿ ਧ ਨਿ ਸਾਂ	ਨਿ ਧ ਮ ਗ	ਰੇਂ ਰੇਂ ਸਾਂ ਸਾਂ
ਰੰ ਤ ਗ ਪੀ	ਯੁ ਧ ਪ ਥ	ਰਾ ਤ ਧਾ ਤ	ਪ੍ਰ ਤ ਤ੍ਵੰ.
ਭੁ ਸਾਂ ਨਿ ਧ ਮ	ਮ ਧ ਨਿ ਸਾਂ	ਨਿ ਧ ਮ ਮ	ਗ ਰੇਂ ਸਾਂ ਸਾਂ
ਲ ਰੇਂ ਤਾ ਤ	ਮਾ ਤ ਨ ਸ	ਸ਼ਾਂ ਤ ਨਿ ਅ	ਮੰ ਤ ਤ ਤ
ਭੁ ਨਿ ਧ ਨਿ ਸਾਂ	ਰੇਂ ਗੰ ਰੇਂ ਸਾਂ	ਰੇਂ ਸਾਂ ਨਿ ਧ ਮ	ਗ ਰੇਂ ਸਾਂ ਸਾਂ
ਸੁ ਰੇਂ ਲਿ ਤ	ਵਿ ਤੇਂ ਸਿ ਤ	ਭਿ ਰੇਂ ਸ ਰ	ਪ੍ਰ ਤ ਤ੍ਵੰ.
			ਭਿਰ-ਸਰੰ

